

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

ПОПОВИЧ Яна Максимівна

УДК 291.37: 282

ФЕНОМЕН ПАЛОМНИЦТВА В КАТОЛИЦИЗМІ

Спеціальність 09.00.11 – релігієзнавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Житомир – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
БОГАЧЕВСЬКА Ірина Вікторівна,
Національний транспортний університет,
завідувач кафедри філософії і педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
ОСТАЩУК Іван Богданович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри культурології;

кандидат філософських наук, доцент
ТИТАРЕНКО Віта Володимирівна,
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди
НАН України,
старший науковий співробітник.

Захист відбудеться «24» грудня 2015 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.053.02 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, конференц-зал.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою: 10008, Україна, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 38.

Автореферат розіслано "24" листопада 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Горохова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Релігійні процеси в сучасному світі, незважаючи на об'єктивні тенденції секуляризму, десакралізації й індиферентизму, впливають на всі сфери життя людини, уможливлючи діалог культур і традицій, орієнтацію на плюралізм думок та переконань, чого не уникнути в добу глобалізації. Важливим чинником формування самосвідомості людини в умовах глобалізації є релігійна самотність. Вона постає однією з основних у загальній картині світу й впливає на індивідуальний саморозвиток особистості та культурно-цивілізаційний поступ народу. Відтак важливим напрямом філософсько-релігієзнавчих студій є дослідження конфесійних культових практик та їх проявів у світогляді віруючих.

Наукові засади сучасного релігієзнавства передбачають ґрунтовне дослідження культової практики християнських конфесій, специфічним елементом якої є паломництво, що отримало глибоке теологічне осмислення й практичне вираження у соціальних, мистецьких і народно-традиційних моделях сакральної комунікації.

Для реконструкції інтегрального образу культової практики західного християнства вагоме значення має дослідження багатоаспектних проявів католицького паломництва. Паломництво є специфічним явищем релігійного життя і духовних практик християнства, що функціонально виражає основоположні світоглядно-екзистенційні вияви людської сутності, репрезентує релігійну свідомість не тільки в історичному вимірі, а й її динамічні трансформації. Паломництво передбачає не лише відвідування віруючими місць, сакральний статус яких визначений об'явленням надприродного, діяльністю засновників релігії чи визначних її представників, а й наявність священних предметів культу. У сучасному релігієзнавстві паломництво осмислюється як феномен, наділений широким спектром семіотичних референцій. Воно стосується і самого канонічного й адміністративного устрою Католицької церкви (візит єпископів до Апостольської Столиці *Ad limina apostolorum*). Отже, філософсько-релігієзнавче дослідження феномена паломництва має очевидну актуальність.

Феномен католицького паломництва простежується як у світовому релігійному контексті, так і в дискурсі української національної культури. Католицька церква протягом століть була конститутивним чинником європейської культури, впливаючи практично на всі (залежно від історичної епохи) сфери життя людини. Українська культура причетна до парадигми латинського християнського світу через присутність на наших землях від найдавніших часів сповідників римської традиції віри Христової. Тому дослідження вітчизняними релігієзнавцями католицьких релігійних практик, зокрема паломництва, є актуальним і в контексті практичного релігієзнавства.

На сьогодні подорожі традиційними паломницькими маршрутами (наприклад, *El Camino de Santiago* чи шлях до Зарваниці на Тернопільщині) стали популярними також серед нерелігійних людей, які не ставлять перед собою духовно-релігійних інтенцій, а прагнуть познайомитися з пам'ятками природи й архітектури, заглибитися у пізнання власного Я. Тому вивчення

феномена католицького паломництва в Україні набуває актуальності і в соціокультурному контексті відродження національної духовної культури.

В українській науці паломництво досліджували П. Білоус, Ю. Завгородній, І. Ісіченко, І. Остащук, П. Яроцький, однак їхні ґрунтовні роботи не розкривають цілісне бачення цього феномену католицького культу. Ми опираємося на наукові узагальнення з близької до предмету нашого дослідження тематики С. Аверинцева, патріарха Варфоломія, В. Гертиха, А. Гуревича, З. Гурницького, І. Ісіченко, К. Коха, А. Кочетова, С. Кримського, Б. Лобовика, Є. Мелетинського, Д. Угриновича, Дж. Л. Хендерсона та ін.

Зважаючи на необхідність використання в дослідженні теологічних праць, у розкритті мети й основних завдань залучені роботи католицьких філософів і богословів, зокрема, Бенедикта XVI, Івана Павла II, В. Каспера, Ю. Катрія, Т. Кемпійського, М. Кунцлера, М. Мокшицького, І. Скакальського.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у межах наукової програми кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка «Випробування людського життя: класичний і посткласичний дискурс» НДР №0111U000154.

Метою дисертаційної роботи є дослідження генези, біблійної й концептуальної основи та функціональних проявів культової практики католицького паломництва.

Реалізація поставленої мети вимагає розв'язання таких дослідницьких завдань:

- розглянути основні парадигми осмислення феномена паломництва у філософських, релігієзнавчих, культурологічних, літературознавчих джерелах;
- дослідити теологічну аргументацію та мотивацію католицького паломництва;
- проаналізувати генезу та напрямки еволюції паломництва в культовій системі католицизму;
- з'ясувати специфіку католицьких санктуаріїв та їх функції у католицькій паралітургійній практиці;
- розкрити значення католицького паломництва у конституюванні європейської культури;
- охарактеризувати місця, форми та традиції римо- та греко-католицького паломництва на українських землях.

Об'єктом дослідження є християнське паломництво.

Предмет дослідження становить католицьке паломництво як вияв віри і паралітургійна практика.

Методологічною основою дисертаційного дослідження стала сукупність принципів, підходів, методів пізнання визначено на основі загальнонаукових принципів системності, цілісності, об'єктивності, доказовості, історизму.

Основними філософсько-релігієзнавчими принципами дослідження стали принципи толерантності, діалогізму, ідейної та конфесійної незаангажованості, світоглядного плюралізму, а методами – феноменологічний (як засадничий для дослідження паломницької практики), дескриптивно-аналітичний та наративний (при розгляді генези паломницької традиції в католицизмі).

Оскільки дослідження має міждисциплінарний характер, то в роботі застосовувалися методи суміжних гуманітарних наук, так для аналізу еволюції

католицького паломництва використовувався історико-генетичний й історико-типологічний методи. Висвітлення елементів паломницької практики здійснено за допомогою структурно-функціонального аналізу, що забезпечило розкриття специфіки її організації, структури, змістового й концептуального наповнення.

Теоретико-методологічну базу дисертаційного дослідження склали праці М. Бахтіна, В. Бібіхіна, І. Богачевської, А. Герасимчука, В. Горського, Г.-Г. Гадамера, А. Десніцького, М. Еліаде, В. Живова, А. Забіяко, Ж. Ле Гоффа, О. Лосєва, Ю. Лотмана, Є. Мелетінського, М. Мюллера, Г. Надя, П. Сауха, К. Сігова, О. Сліпушко, Е. Тайлора, С. Толстої, В. Топорова, Л. Шугаєвої та ін.

Культурно-мистецький, агіографічно-легендарний та художньо-літературний виміри католицького паломництва реконструйовано на основі методів культурологічного і компаративного аналізу.

Герменевтичний підхід дозволив розкрити окремі концептуальні топоси у відповідних наративах біблійного тексту, теологічної літератури й паломницьких творів. Семіотичний метод увиразнив знаково-символічний код паломницької традиції Католицької церкви в загальному культурно-мистецькому й народно-фольклорному контексті.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у здійсненні комплексного дослідження генези, теологічного обґрунтування, еволюції та культурової практики католицького паломництва.

Проведене дослідження дозволило обґрунтувати низку положень, що містять елементи наукової новизни і виносяться на захист:

Уперше:

- доведено, що сучасна філософсько-релігійозна парадигма осмислення феномену релігійного паломництва ґрунтується на концепції сакрального простору, що виконує в релігійному культі функції місця, де відбувається відпущення гріхів через прилучення до святинь і забезпечується можливість комунікації з Абсолютом; релігійне паломництво пропонується розглядати не лише як феномен індивідуальної релігійності, а як засіб трансляції аксіологічних доміант релігійної традиції та забезпечення її тяглості, а також як культуротворчий фактор;

- розкрито теологічне обґрунтування необхідності паломництва в католицизмі як акту віри, що доктринально аргументовано текстами Старого і Нового Завітів, в яких увага акцентується на ідеях тимчасовості земного буття, важливості постійно прямувати до Господа, присутність котрого увиразнено в окремих сакральних місцях; з'ясовано, що Біблійне підґрунтя детермінує належність паломництва до паралітургійної практики західного християнства, що розкриває депозитарій віри;

- обґрунтовано генетичний зв'язок католицького паломництва із християнським культом святих і святих місць, що репрезентують матеріальний вимір присутності божественного у сакральному просторі, який на практиці реалізується через здійснення «великого» та «малого» католицьких паломництв; показано, що на формування католицької паломницької традиції вплинула не лише літургійна, але й фольклорно-агіографічна традиція, що виявляється, зокрема у пощиренні та вшануванні марійних паломницьких центрів, що виникають з народної побожності;

- встановлено етимологічно-лінгвістичний, семантично-теологічний, культурно-ландшафтний зв'язок локалізації основних санктуаріїв католицького

світу й України з християнським розумінням святості, а також органічну їх включеність у місцевий фольклорний наратив, природний ландшафт й архітектурно-мистецький дискурс, що дозволяє комплексно аналізувати конкретні місця католицького паломництва в країнах, причетних до парадигми латинського християнського світу, зокрема в Україні, де римо- і греко-католицькі паломницькі центри відіграють значну релігійно-духовну та соціально-культурну роль у забезпеченні включеності віруючих у загальноєвропейський католицький дискурс.

Уточнено:

– роль паломницької традиції католицизму як засобу трансляції аксіологічних та етичних основ християнської антропології, католицької естетики, які постають потужними чинниками формування європейської духовної культури та мистецтва;

– етимологічний зміст поняття «паломництво» та його релігійні конотації у християнстві, що дозволило стверджувати про суголосність первісного значення лексеми із розумінням апостольсько-мандрівної місії християнства в символічному сприйнятті земної дороги як прямування до потойбічної реальності (Бога); філософсько-релігієзнавчий понятійно-категоріальний апарат вивчення феномену паломництва в Католицькій Церкві шляхом систематизації лінгвістично-етимологічного осмислення й обґрунтування релігієзнавчих дефініцій понять санктуарій, кальварія, відпуст, коронація ікони, *ad limina apostolorum*.

Набуло подальшого розвитку:

– розуміння відмінностей між власне паломництвом як духовною практикою Церкви та релігійним туризмом як інформативно-культурним ознайомленням із місцями релігійного культу.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у збагаченні релігієзнавчого знання культової практики католицизму, завдяки комплексному аналізу в українському релігієзнавстві феномену католицького паломництва як специфічного елементу культової практики західного християнства, що може використовуватися у контексті подальшого вивчення феномену християнського паломництва. Висновки дослідження сприятимуть подальшому теоретичному діалогу академічного релігієзнавства й теології.

Практичне значення роботи. Результати дисертаційного дослідження поповнять зміст навчальних курсів «Релігієзнавство», «Історія української культури», «Історія світової культури», «Культурологія», а також стануть у нагоді при розробці навчально-методичної літератури. Висновки репрезентованої роботи можуть використовуватися державними структурами та органами місцевого самоврядування для розвитку та облаштування місць релігійного паломництва, в організації релігійних паломництв і релігійного туризму.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною авторською науковою роботою. Основні положення та результати дослідження дисертант отримала особисто.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні положення, практичні рекомендації, висновки та результати дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка та було викладено у виступах і доповідях на низці міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій, зокрема: Міжнародній науковій конференції «Авраамічні релігії в Україні: історія,

етнокультурні взаємовпливи, міжконфесійні відносини» (Галич, 2013); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Соціокультурні виміри релігійних процесів у світі та в Україні» (Чернівці, 2013); Міжнародній науково-теоретичній конференції «Екзистенційні та комунікативні питання управління» (Суми, 2014); Міжнародній науковій конференції «Дні науки філософського факультету КНУ – 2014», (Київ, 2014); Міжнародній науковій конференції «Авраамічні релігії в Україні: інкультураційні взаємовпливи та міжконфесійні взаємини» (Галич, 2014); Перших академічних читаннях пам'яті професора Г. І. Волинка «Філософія. Освіта. Наука» (Київ, 2015).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено в 15 публікаціях, з них 5 надруковано у фахових виданнях (1 з яких – у зарубіжному); 9 – у збірниках наукових праць, матеріалах і тезах конференцій, 1 – у колективній монографії.

Структура роботи відповідає меті й завданням дослідження і зумовлена логікою розкриття теми. Дисертація містить вступ, 3 розділи (6 підрозділів), висновки, список використаних джерел та літератури (401 позиція). Обсяг основного тексту дисертації становить 181 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт та предмет; окреслено теоретико-методологічну основу дослідження, розкрито наукову новизну роботи; показано теоретичне і практичне значення дисертації, подано відомості про її апробацію, відображено структуру й обсяг роботи.

Перший розділ "Католицьке паломництво як об'єкт наукового осмислення" присвячено аналізу католицького паломництва в двох його основних ракурсах: теологічно-феноменологічному й академічно-науковому, що зумовлює його цілісне бачення у релігійній картині західного християнства та європейського культурного макросвіту.

У підрозділі 1.1 **"Філософсько-релігієзнавчі засади дослідження католицького паломництва"** окреслено методологічну базу дисертаційної роботи. Зазначено, що християнство від часу свого виникнення та інституційного оформлення виділяло окремі місця для відправлення культу та наповнювали їх семантикою святості. Паломництво – як відвідування віруючими визначених святих місць, описаних у священних текстах, базується на переконанні, що молитва більш дієва у місцях, які мають те чи інше відношення до надприродного, священної історії або певних авторитетно-харизматичних особистостей (святих). Центрами відвідування християнських паломників стали святі місця у Палестині, пов'язані з земним життям Ісуса Христа, могили святих, місця перебування прославлених християнських подвижників, а пізніше – санктуарії, де зберігалися священні реліквії або пов'язані з особливими подіями в біблійній чи церковній історії.

На матеріалах аналізу класичної латини визначено, що лексичні форми, коренева основа яких пов'язана із поняттям «паломництво», вказували в різноманітних семантичних варіантах на мандрування, перебування в дорозі, поза домівкою. Римське поняття «peregrinus» в одному із своїх семантичних значень позначало особу, яка добровільно погоджувалася на вигнання. Така

етимологія зумовила те, що у перших століттях християнської ери паломником називали монаха, котрий добровільно втікав від світу, щоб присвятитися молитві й аскезі.

Підкреслюється, що як масова практика благочестя паломництво отримало поширення з IV ст., коли з'явилася така його форма як peregrinatio ad loca sancta (паломництво до святих місць, коли почали відвідувати місця, пов'язані з земним життям Ісуса Христа. Із розвитком культу мучеників виникла нова форма паломництва: peregrinatio ad limina sanctorum (паломництво до гробів святих). Серед цих паломництв найважливіше значення мали відвідування могил апостолів – peregrinatio ad limina apostolorum (з лат. – «до порогів (могил) апостолів»). У канонічному праві Католицької церкви існує й інше значення цього терміну: обов'язок єпископів певної країни щоп'ять років у визначений час відвідувати «пороги» святих апостолів Петра і Павла, що поховані у римських базиліках Св. Петра у Ватикані та Св. Павла за мурами. Основним у цьому паломництві є зустріч із папою римським із метою представлення йому стану справ в їхніх дієцезіях, а також зміцнення зв'язку з наступником Св. Петра, визнання його першості, прийняття порад і рекомендацій.

Католицька церква з найдавніших часів вважала паломництво важливою культовою практикою, незважаючи на те, що воно не включене до віроповчального корпусу як обов'язкове (на відміну, скажімо, від семи церковних таїнств). Протягом століть паломництво визначало не тільки національні традиції, а й культурні особливості багатьох країн Західної Європи.

Дисертантом виділено релігієзнавчий, теологічний, культурологічний, мистецтвознавчий, літературознавчий, історичний, краєзнавчий фахові дискурси, котрі доповнюють один одного у цілісному дослідженні католицького паломництва.

Наголошується, що слід розрізняти паломництво і релігійний туризм, котрий також знайомить з окремими об'єктами культу. Культова практика паломництва розуміється як побожна подорож до особливо шанованих місць, що наділяються властивостями сакральності, або відомих представників духовенства, релігійних лідерів, котрі користуються особливим авторитетом і наділені харизмою. Джерелом традиції паломництва є архаїчне уявлення про зв'язок божества з певним місцем, що сягає первісних культів. Натомість, туризм не наділений семантичним навантаженням богопошанування та інших виявів релігійної інтенційності.

Зазначено, що сучасна гуманітаристика дає всі підстави розглядати паломництво як окремий ритуальний текст, наділений широким спектром семантичних референцій, включений у загальну структуру релігійного ритуалу, що і відрізняє його від звичайного релігійного туризму, основною метою якого є лише інформативне ознайомлення із сакральним мистецтвом та історією релігії.

Підрозділ 1.2 "Паломництво у релігійно-культурній традиції католицизму" присвячено розгляду сучасних документів Католицької церкви, як джерело, що дозволяє аналізувати сутність паломництва через практичні рекомендації віруючим стосовно розуміння духовного вдосконалення. Тому автор звертається до теологічного корпусу католицизму та пояснень складових паломництва у парадигмі феноменології.

Після II світової війни Католицька церква видала кілька документів, котрі хоча й не стосувалися безпосередньо паломництва, але мають важливе

значення для розуміння загального контексту досліджуваної проблеми. Ці документи були видані передусім для осіб, що перебувають «у дорозі», а також тих, хто знаходиться поза місцем проживання. З огляду на відсутність постійної душпастирської опіки у власній парафії мігранти перебувають у складному духовному становищі. Відомі історичні події та повоєнний стан Європи спричинили те, що до цієї категорії належали мільйони віруючих католиків (звісно, як і представників інших конфесій). Католицька церква намагалася оточити цих людей особливою опікою.

Післявоєнний соціальний та економічний розвиток призвів до росту динаміки подорожей і виникнення нових професій у сфері туристичної індустрії. Глобальна ситуація, що кардинально відрізнялася від консервативного середовища попередніх століть (як у соціально-економічному, так і в духовно-релігійному вимірах), зокрема, гострі проблеми міграції, підштовхнули Апостольську Столицю до видання окремого документу. Папа Пій XII оприлюднив апостольську конституцію «*Exul familia*» (1 серпня 1952 р), де було у теологічно-пасторальному аспекті проаналізовано душпастирські завдання перед міграцією, а також заохочувалося створення відповідних церковних структур. Окреслені питання детально проаналізовано у підрозділі.

Зазначено, що у документах II Ватиканського собору паломницька проблематика розглядалася лише опосередковано. У «Догматичній конституції про Церкву» досліджуються питання паломницького характеру людського життя та Церкви як спільноти, що перебуває у паломництві до вічного сповнення в Богові (КЦ 48 – 50). У кінцевому розділі вказано на Марію, котра є «знаком незрадливої надії та потіхи для подорожуючого Люду Божого» (КЦ 68). У цьому ж документі закладено основи теології паломництва, однак, паломництво не розглядається як конкретний феномен релігійності та не формулюються душпастирські поради.

Розглянуто «Кодекс Канонічного Права» Католицької церкви у книзі IV «Про освячуючі завдання Церкви» й проаналізовано сутність санктуаріїв (кан. 1230 – 1234). Вказується, що з цього приводу санктуаріям можуть бути надані особливі привілеї задля добра паломників, а кустодії зобов'язані до інтенсивної опіки над мандрівниками. Акцентується на важливості індивідуальної сповіді у таких особливих місцях християнського культу (кан. 961, § 1). «Катехизм Католицької церкви» порушує біблійні й теологічні мотиви стосовно проблеми паломництва, зокрема пригадує паломництва Старого Завіту й паломницькі подорожі Ісуса Христа. Катехизм заохочує до розвитку паломницької побожності й катехези, прийняття євхаристії як «хліба християнського, життєвого паломництва».

Підкреслено, що усі правлячі католицькі єпископи (ординарії) згідно канонічного права мають обов'язок відбувати паломництво до Святішого Отця з метою представлення справ у власних дієцезіях (синонім поняття східної Церкви – єпархія). Латинською мовою це паломництво має назву *ad limina Apostolorum*, що дослівно означає «до апостольських порогів».

Другий розділ "Гене́за паломництва в Католицькій церкві" присвячено релігієзнавчому дослідженню текстологічної й історичної основи католицького паломництва, що важливо в аспекті розкриття його генези, становлення, формування й функціонування.

У підрозділі 2.1 **"Біблійний текст як концептуальна основа паломницького культу"** розкрито доктринальне підґрунтя християнського паломництва, зафіксоване у книгах Старого й Нового Завітів. Доведено, що практика паломництва має широкий дискурс текстологічного підтвердження у Старому і Новому Завітах у контексті розвитку концепції спасіння та формування системи культу. Паломництво старозавітних патріархів до святих місць, де вони зустрічалися з Богом, пов'язане з їхнім релігійним досвідом, а також кочівним і торговельним способом життя. Детально проаналізовано систему Старозавітного паломництва, коли основне колективне богослужіння юдеїв відбувалося в єрусалимському храмі, а від чоловіків вимагалось з'являтися в Єрусалим не менше трьох разів на рік.

Підкреслено, що Новий Завіт всіх християн іменує паломниками, які прямують під проводом Ісуса Христа до есхатологічного Небесного Єрусалиму. Земна дорога людини розуміється як паломництво до вищої непроминальної мети, а саме: осягнення можливості бути включеними до грона обраних у Небесному Єрусалимі. Доведено, що новозавітний корпус проголошує людське життя паломництвом до дому Отця, і водночас це є закликом до практики прощі. «Паломницький» догмат віри, визначений текстами Біблії, виражає католицьке розуміння сотеріології. Формування паломництва супроводжувало саме становлення християнства від його початку, що підтверджує його авторитетність й органічність як у релігії, так і культурі Заходу.

У підрозділі 2.2 **"Виникнення і формування паломництва у західному християнстві"** проаналізовано генезу західної християнської традиції відвідання святих місць.

Католицька церква практикує паломництва до святих місць, передусім, пов'язаних із земним життям Ісуса Христа й інших біблійних постатей, вбачаючи в цьому особливу нагоду практичного вираження віри в аскетичних формах самообмеження й молитви. Санктуарії Святої Землі – це меморіальні топоси подій в історії спасіння, сугестивність яких наділена потенціалом розкриття догматів віри та укріплення культових практик.

Наголошується, що повагу Церкви до центрів паломництва не слід сплутувати із язичницьким вшануванням матеріальних об'єктів (архітектурних пам'яток чи об'єктів природи) або глорифікацією історії. У католицизмі такі практики вважають актами віри у контексті духовного розуміння паломництва як есхатологічного прямування до прославленого Агнця в Небесному Єрусалимі, біблійна репрезентація якого імплікована в традиційні символічній просторовій образності з багатими орієнтальними й античними художніми референціями. Християнське паломництво, незважаючи на теологічний зв'язок з юдаїзмом, який впродовж віків практикував відвідання сакральних місць, передусім Єрусалимського храму, виникає лише в IV ст. Вирішальним моментом у зародженні християнського паломництва була подорож імператриці Єлени до Святої Землі, а також будівництво храмів у Єрусалимі, Вифлиемі, Хевроні, котрі здійснив імператор Константин.

Католицька церква розрізняє велике (*peregrinationes primarie*) і мале (*peregrinationis secundarie*) паломництва. До першого належала проща до Єрусалиму, Риму (*Limina apostolorum*) та Сантьяго-де-Компостела, а до другого – національні та локальні паломницькі центри. У Новий та Новітній час основні центри паломництва зберігали своє значення, але виникли й інші місця

паломництва. Насамперед це духовні центри, пов'язані з пошануванням Діви Марії: Лурд, Фатіма та багато ін. Особливою паломницькою (як і позалітургійною загалом) практикою є обряд т. зв. хресної дороги, що бере свій початок у релігійному житті Єрусалима від найдавніших часів, адже відомо, що перші християни приходили до місць, що освятив Своєю кров'ю Ісус Христос. Загалом у світі є більші чи менші санктуарії, присвячені саме цьому культу Католицької церкви – кальварії.

На підставі історичного аналізу доведено, що релігійний вимір символіки паломництва й духовна глибина інтенцій сучасних прочан черпає своє натхнення зі спадщини континууму середньовічної католицької традиції, яка базується на біблійних концептах і метатекстах західноєвропейської культури й ідентичність котрої неможливо уявити без топосів Єрусалиму, Риму та Сантьяго-де-Компостела, а сакральний діапазон яких містить численні національні санктуарії та місця культу на шляху до Бого- і самопізнання в есхатологічній перспективі осягнення Небесного Єрусалиму.

Третій розділ "Католицьке паломництво в світовій та українській релігійній культурі" присвячено аналізу паломництва у становленні західної християнської культури та його присутності в українському культурно-релігійному просторі.

У *підрозділі 3.1 "Санктуарії в культурному просторі католицизму"* досліджено основні географічно-сміслові об'єкти католицького паломництва – санктуаріїв – місця, що наділяються аксіологічними характеристиками сакральності та представляються у конкретному храмі чи храмово-монастирському комплексі. Вони пов'язані із загальним трансісторичним розумінням святості простору в історії культури й релігії.

Обґрунтовано, що в католицизмі вшановуються як загальнохристиянські святі місця (наприклад, пов'язані з земним життям Ісуса Христа в Святій Землі), так і ті, що визнаються такими (в яких відбувалися містичні прояви небесного одкровення), що визнано несуперечливим із віровченням Католицької церкви (це основна вимога у визнанні цих феноменів правдивими). Найчастіше західне християнство наділяє сакральною семантикою ті місця й місцевості, де відбувалися появи Пресвятої Діви Марії, що пов'язане із догматами про співвкупительну роль Богородиці в сотеріологічному контексті.

Компендіум віровчення Католицької церкви вважає санктуарії особливим простором, в якому надприродним чином виявляється Господня благодать; це місця котрі особливо освятив Бог та до яких здійснюють прощу численні віруючі. У багатьох із цих місць відбулися надзвичайні речі, об'явлення, чудесні оздоровлення та навернення.

Детально проаналізовано організаційні особливості католицьких санктуаріїв: ними керує зазвичай ректор, завданням котрого є турбота про паломників, забезпечення їм доступу до форм культу, передусім літургійних (особливо церковних таїнств), адже однією з основних цілей вірних є отримання відпущення гріхів. Ректор санктуарію відповідає за документацію та вотуми (окремі пожертви-подарунки за духовні та фізичні благодаті). У санктуаріях Католицька церква вділяє т. зв. відпусти – дарування Богом дочасної кари за гріхи, які стали відпущені у відношенні до віри (лише християнам). Залежно від того, яка влада заснувала Санктуарій, їх прийнято поділяти на окремі види: дієцезіальні

(заснував певний єпископ-ординарій); національні (конференція католицького єпископату певної держави); міжнародні (Апостольська Столиця).

У підрозділі 3.2 "**Функціональні вияви римо- і греко-католицького паломництва на українських землях**" висвітлено присутність на українських землях, що були інтегральною частиною європейської цивілізації, католицьких паломницьких центрів – як латинського, так і візантійського обрядів. Наголошено, що українська земля завжди була органічно включена в європейське духовне життя, свідченням чого є активна участь предків сучасних українців в паломництві до Святої Землі та відомих центрів прощі. Ці духовні подвиги відображені в канонічних середньовічних жанрових формах ходінь з часів Київської Русі, для яких характерні агіографічні риси.

В Україні розташовано чимало знаних протягом століть римо- й греко-католицьких паломницьких відпустових центрів, що відзначалися не тільки численними зафіксованими легендарними структурами й агіографічними сюжетами, відомими іконами, мистецькими вирішеннями архітектурних ансамблів, природним включенням у натуральний ландшафт, але й офіційним визнанням Святого Престолу. Католицькі санктуарії належать до історико-культурної спадщини України, вони є також місцями активного прояву сучасної душпастирської діяльності.

Зазначено, що культ чудотворних ікон, зокрема удостоєних дорогоцінних корон від римського єпископа, у католицьких паломницьких санктуаріях був одним із основних проявів залучення широких верств населення до офіційної культової практики Західної церкви, що сягала своїм корінням раннього середньовіччя, отримала теологічне осмислення, була відрефлексована у повчаннях святих, проявилася у містичному досвіді у різних феноменологічних виявах. В українських паломницьких католицьких центрах протягом віків теж віддавали честь відомим іконам християни західної й східної традиції. Варто перелічити такі: Всеукраїнський Санктуарій Матері Божого Святого Скапулярію у Бердичеві, Летичівський санктуарій Матері Божої, Санктуарій Милятинського Страждаючого Ісуса (латинський обряд), Марійський духовний центр «Зарваниця» (візантійський обряд).

ВИСНОВКИ

Комплексний аналіз текстово-концептуальних джерел, основних етапів становлення і розвитку, функціональних виявів католицького паломництва в європейському й українському контекстах дозволив сформулювати такі висновки:

1. Паломництво займає важливе місце у релігійному культі, протягом століть визначаючи не лише релігійні традиції, а й культурні особливості країн Західної Європи. Паломництво постає як прояв індивідуальної релігійності віруючого та органічна складова європейського культурного спадку західної цивілізації і виконує в християнстві функції передання католицької конфесійної культурно-духовної традиції; збереження і трансляції сакральних аксіологічних доміант, традиційно визначальних у світоглядній парадигмі людини Заходу, а також здійснює сакральне освячення людини через її співпричетність до ідеально-трансцендентного виміру комунікації з Богом та одновірцями.

Паломництво визначено як поширену в багатьох релігіях культову практику, що передбачає побожну подорож із виразною релігійною метою

поклоніння Богові до особливо шанованих місць, які наділяються властивостями сакральності через відзначеність у корпусах священних текстів, присутність у них засновників релігій або відомих представників духовенства, святих, що мають особливий авторитет і харизму, наявність у цих місцях шанованих чудотворних ікон або скульптур. Джерелом становлення паломництва є архаїчне уявлення про зв'язок божества з певним місцем, що сягає первісних релігійних культів.

2. Етимологічний аналіз змісту поняття «паломництво» на основі латинської мови, дозволив з'ясувати внутрішню форму слова «паломництво», на основі якого виникли такі його релігійні конотації: *peregre* 1) поза домом, за кордоном, поза вітчизною, на чужині, 2) за кордон, у чужі краї, 3) з-за кордону, з чужих країв; *peregrinatio* [peregrinor] мандрювання, подорож або перебування за кордоном; *peregrinor* [peregrinus] 1) жити на чужині; мандрувати, подорожувати, 2) бути чужим, вважатися іноземним, у переносному значенні: 3) бути чужим, незнайомим, 4) бути відсутнім, бути далеко, бути неуважним. Первісне значення лексеми суголосне із розумінням християнства як релігії відкритості для всіх народів, а також її апостольсько-мандрівної місії в символічному сприйнятті земної дороги як прямування до потойбічної реальності.

3. Філософсько-релігієзнавчий аналіз форм і традицій паломництва Католицької церкви дозволив окреслити базові поняття, що визначають його конфесійну специфіку: санктуарій (місце, що наділяється аксіологічними характеристиками сакральності та представляється у конкретному храмі чи храмово-монастирському комплексі); кальварія (духовний центр пошанування страстей Господніх, які символізували Голгофу й імітували Єрусалим); відпуст (теологічне уявлення про дарування Богом дочасної кари за гріхи, які стали відпущені у відношенні до віри); коронація ікони (визнання Апостольської Столиці, як пошани, яку віддають вірні певному зображенню, узгоджена із віровченням Католицької церкви); *ad limina apostolorum* (обов'язок єпископів певної країни регулярно відвідувати «пороги» святих апостолів Петра і Павла).

4. Аналіз дискурсу доктринального підтвердження практики паломництва в Старому і Новому Завітах у контексті розвитку концепції спасіння та формування системи культу, дозволяє стверджувати, що Біблія є сакральним чинником визнання їхньої історичної вмотивованості й традиційної виправданості. Згідно з католицьким віровченням паломницькі практики вважаються актами віри у контексті теологічного розуміння паломництва як есхатологічного прямування до прославленого Бога, біблійна репрезентація якого імплікована в традиційній символічній просторовій образності з багатими орієнтальними й античними художніми референціями. Згідно Святого Письма, земна дорога людини – це паломництво до вищої непроминальної мети, а саме: осягнення можливості бути включеними до грона обраних у Небесному Єрусалимі. Новозавітний корпус проголошує людське життя паломництвом до дому Отця, що водночас є закликом до практики прощі. «Паломницький» догмат віри, ґрунтований на текстах Біблії, виражає католицьке розуміння сотеріології.

5. Звичай пошанування ікон і скульптур як об'єктів католицьких санктуаріїв, що репрезентують матеріальний вимір присутності божественного у сакральному просторі, покликані сприяти комунікації віруючих із Богом. На зовнішньо-формальний і внутрішньо-семантичний функціональні прояви католицького паломництва вплинули фольклорно-агіографічна та церковно-

літургійна традиції. Паломництво органічно включене в фольклорний наратив, природний ландшафт й архітектурно-мистецький дискурс у загальному культурно-естетичному світовідчутті та філософсько-релігійному світорозумінні, поєднуючи культові форми поглиблення віри й актуалізації власного самовираження. Обряди коронації чудотворних зображень у католицизмі зі сторони Апостольської Столиці підтверджують народну побожність й виражають найбільшу честь іконам (скульптурам) за аналогією з аристократично-монаршим символізмом. У католицьких паломницьких центрах вагоме значення має естетичний фактор, що проявлявся в прекрасних взірцях архітектури, скульптури і живопису, органічно вписаних у загальний міський ансамбль або природний ландшафт.

6. У католицькому культі особливе місце займають санктуарії. Санктуарії Святої Землі – це меморіальні топоси подій в історії спасіння, сугестивність котрих має потенціал розкриття догматів віри та укріплення культових практик. Санктуарії, що виникали в різних місцевостях Європи, слугували вагомим конститутивним чинником європейської культури, в якій християнська складова незаперечна. Католицькі санктуарії вписуються у порівняльно-релігійну феноменологічну картину світу з її опозицією сакрального (освяченого, значимого, благословенного, наповненого особливим змістом) та профанного (хаотичного, неструктурованого, вихолощеного) простору. У культі паломництва до санктуаріїв реалізується теологічна концепція вираження в просторових категоріях християнської релігійної концепції тимчасової земної мандрівки до обителі небесного Отця. Виникнення найпопулярніших сьогодні в Католицькій церкві марійних санктуаріїв є офіційним підтвердженням народної побожності до Діви Марії, розвитком маріології у теологічній концепції непорочності й богоматеринства. Це свідчить про чутливість паломницького культу до еволюції католицького віровчення.

7. Українська земля від найдавніших часів органічно включена в духовне життя Європи, свідченням чого є активна участь предків сучасних українців у паломництві до Святої Землі та відомих центрів прощі. Ці духовні подвиги відображені в канонічних середньовічних жанрових формах ходінь ще з часів Київської Русі, для яких характерні агіографічні риси. В Україні існує чимало знаних протягом століть римо- й греко-католицьких паломницьких відпустових центрів, що характеризувалися не тільки численними зафіксованими легендарними структурами й агіографічними сюжетами, відомими іконами, мистецькими вирішеннями архітектурних ансамблів, природним включенням у натуральний ландшафт, але й офіційним визнанням Святого Престолу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях:

1. Попович Я. М. Католицьке паломництво : історико-релігієзнавчий екскурс / Я. М. Попович // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2013. – Випуск 79 (№12) – С. 191 – 195.
2. Попович Я. М. Католицькі ікони у паломницькому культі / Я. М. Попович // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. – № 1–2 (13–14). – С. 284 – 290.

3. Попович Я. М. Паломництво у ранньохристиянський період / Я. М. Попович // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – № 78. – С. 68 – 73.

4. Попович Я. М. Паломництво vs релігійний туризм / Я. М. Попович // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць. / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2015. – Випуск 93 (2). – С. 250 – 254.

Публікації в закордонних виданнях:

5. Попович Я. М. Релігієзнавчо-антропологічне розуміння паломництва / Я. М. Попович // Acta patristica: Vedecký recenzovaný akademický časopis / Šéfredaktor Pavol Kochan. – Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2014. – Ročník V. – Číslo 10/2014. – S. 53 – 68.

Публікації в інших виданнях:

6. Попович Я. М. Православ'я як чинник формування української нації : традиціоналізм і вплив глобалізації / Я. М. Попович // II Всеукраїнська науково-практична конференція : «Оновлення соціально-психологічної та педагогічної науки на етапі націєтворення» / за ред. В. М. Огаренко та ін. 15 березня 2013р. : тези допов. – Запоріжжя : КПУ, 2013. – С. 62 – 64.

7. Попович Я. М. Біблійна генеза християнського паломництва : «Книга Псалмів» / Я. М. Попович // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук. Матеріали III всеукраїнської наук. конфер. з міжнар. участю. (м. Дніпропетровськ, 20 грудня 2013 р.) : у 5-х частинах. – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2013. – Ч. 2. – С. 136 – 138.

8. Попович Я. М. Сакралізація простору і феномен паломництва як предмет релігієзнавчих досліджень / Я. М. Попович // Толерантність міжконфесійних відносин як умова стабільного розвитку України. Збірник наукових праць / Міністерство освіти та науки України, Запорізька державна інженерна академія, Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України / За загальною редакцією д. філос. н., проф. Колодного А. М. – Київ – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2014. – С. 161 – 163.

9. Попович Я. М. Польський етнокультурний фактор в українських католицьких паломницьких центрах / Я. М. Попович // Аврамічні релігії в Україні : інкультураційні взаємовпливи та міжконфесійні взаємини. Матеріали міжнародної наукової конференції (Галич, 29 травня 2014 року). – Галич : Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника «Давній Галич», 2014. – С. 394 – 402.

10. Попович Я. М. Паломництво : релігійний, соціокультурний і психологічний аспекти / Я. М. Попович // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук. Матеріали IV всеукраїнської наук. конфер. з міжнар. участю. (м. Дніпропетровськ, 15 липня 2014 р.) : у 2-х частинах. – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2014. – Ч. 2. – С. 194 – 197.

11. Попович Я. М. Санктуарій у комунікативному просторі католицького паломництва / Я. М. Попович // Екзистенційні та комунікативні питання управління : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 23 – 25 січня 2014 р. – Суми : Сумський державний університет, 2014. – Ч. 1. – С. 146 – 150.

12. Попович Я. М. Покутні хрести в контексті католицького паломництва у Західній Європі / Я. М. Попович // «Дні науки філософського

факультету – 2014», Міжн. наук. конф. (2014; Київ). Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2014», 15 – 16 квіт. 2014 р. : [матеріали доповідей та виступів] / редкол. : А. Є. Конверський [та ін.]. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – Ч. 7. – С. 175 – 177.

13. Попович Я. М. Концептуальний зв'язок паломництва і поняття святості в християнській культурі / Я. М. Попович // Перспективні напрямки світової науки : Збірник статей учасників Двадцять сьомої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал світової науки – ХХІ сторіччя» (20 – 25 травня 2014 р.). – Том 1. Науки гуманітарного циклу. – Запоріжжя : Видавництво ПГА, 2014. – С. 31 – 34.

14. Попович Я. М. Морально-етичний і дидактичний аспекти католицьких молодіжних паломництв / Я. М. Попович // Християнська етика в історії України і сучасний діалог світоглядно-духовних ідентичностей : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Мелітопіль, 27 – 28 листопада 2014 р. / За заг. ред. Л. Ю. Москальової, В. А. Волкової; Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. – Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – С. 75 – 78.

15. Попович Я. М. Екзистенціал спілкування у вимірі католицького паломництва / Я. М. Попович // Риторика : теоретичні та практичні аспекти комунікації : монографія / ред. – Ред. кол. : проф. В. М. Вандишев, проф. Я. З. Ліханський, проф. О. С. Переломова; відп. ред. проф. В. М. Вандишев. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – С. 73 – 76.

АНОТАЦІЯ

Попович Я. М. Феномен паломництва в католицизмі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство. – Житомирський державний університет імені Івана Франка. – Житомир, 2015.

У дисертації вперше в українському релігієзнавстві досліджено генезу, біблійну й концептуальну основи, функціональні вияви культової практики католицького паломництва.

Доведено, що паломництво займає важливе місце у католицькому релігійному культі та європейському культурному спадку. Паломництво визначено як поширену в багатьох релігіях культову практику, котра розуміється як побожна подорож із виразною релігійною метою поклоніння Богові до особливо шанованих місць, які наділяються властивостями сакральності через відзначеність у корпусах священних текстів; прояв там надприродного; присутність засновників релігій або відомих представників духовенства; святих, що мали особливий авторитет і харизму; наявність культу шанованих чудотворних ікон або скульптур.

Окреслено базові поняття, що визначають конфесійну специфіку паломництва Католицької церкви: санктуарій, кальварія, відпуст, коронація ікони, *ad limina apostolorum*. Доведено, що у середні віки в Західній Європі паломництво сприймалося у контексті дуалістичного сприйняття світу з його

подвоєнням на земне і потойбічне буття, у християнській моделі «мандрівного життя» («peregrina vita») як наслідування Ісуса Христа.

Визначено, що у католицькому культі особливе місце займають санктуарії як канонічно визначені місця для зібрань вірних і відправлення богослужінь, отримання духовних відпустів. Проаналізовано головні українські римо- і греко-католицькі санктуарії як паломницькі центри.

Ключові слова: католицьке паломництво, санктуарій, кальварія, коронація ікони, відпуст, католицизм, Біблія.

АННОТАЦІЯ

Попович Я. М. Феномен паломництва в католицистві. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.11 – религиоведение. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко. – Житомир, 2015.

В диссертации впервые в украинском религиоведении исследовано происхождение, библейские и концептуальные основания, функциональные проявления культовой практики католического паломничества. Доказано, что паломничество занимает важное место в католическом религиозном культе и культурном наследии европейской культуры.

Паломничество определено как распространенная во многих религиях культовая практика, понимаемая как набожное путешествие с выраженной религиозной целью поклонения Богу в особо почитаемых местах, наделенных свойствами сакральности через обозначенность в корпусах священных текстов, проявление там сверхъестественного, присутствие основателей религий или известных представителей духовенства, святых, имеющих особый авторитет и харизму, наличие культа почитаемых чудотворных икон или скульптур.

На основании этимологического анализа отмечено, что первоначальное значение лексемы «паломничество» семантически коррелируется с пониманием христианства как религии открытости для всех народов, а также ее апостольско-странствующей миссии в символическом восприятии земного пути как движения к потусторонней реальности. Освещены факторы, способствовавшие возникновению массового паломничества в Святую Землю: распространение Священного Писания и библейских знаний; пример императорской семьи Константина Великого; строительство храмов на местах наибольших христианских святынь; возникновения мощных очагов христианской духовности (пустынных монастырей).

Текстологический анализ книг Ветхого и Нового Завета в контексте развития концепции спасения и формирования системы культа позволяет утверждать, что Библия является сакральным фактором признания исторической и традиционной оправданности практики паломничества.

Охарактеризовано католическое учение о паломнических практиках как актах веры в контексте теологического понимания паломничества как эсхатологического следования к прославленному Агнцу в Небесном Иерусалиме, библейская репрезентация которого имплицирована в символической пространственной образности с богатыми ориентальными и античными художественными референциями.

Определены базовые понятия, определяющие конфессиональную специфику паломничества Католической церкви: санктуарий, кальвария, отпуст, коронация иконы, *ad limina apostolorum*. Доказано, что в Средние века в Западной Европе паломничество воспринималось в контексте дуалистического восприятия мира с его разделением на земное и потустороннее бытие, в христианской модели «странствующей жизни» («*peregrina vita*») как подражание Иисусу Христу. Обосновано, что в католическом культе особое место занимают санктуарии как канонически определенные места для собраний верующих и отправления богослужений, получения духовных отпусков. Проанализированы главные украинские римско- и греко-католические санктуарии как паломнические центры.

Ключевые слова: католическое паломничество, санктуарий, кальвария, коронация иконы, отпуст, католицизм, Библия.

SUMMARY

Popovych Y. M. The Phenomenon of Pilgrimage in Catholicism. – Manuscript.

Dissertation for the Degree of Candidate of Philosophical Studies, Specialty 09.00.11. – Religious Studies. – Ivan Franko Zhytomyr State University Ministry of Education and Science of Ukraine. – Zhytomyr, 2015.

In the thesis for the first time in Ukrainian Religious Studies the genesis, biblical and conceptual framework, functional manifestations of religious practices of Catholic pilgrimage is investigated. It is proved that the pilgrimage has an important place in the Catholic religious cult and cultural heritage of European culture.

Pilgrimage is defined as common in many religions cult practice, understood as a pious journey with expressive religious purpose of adoration of God to a particularly venerated places endowed with properties sacredness through presence in buildings of sacred texts, the manifestation there supernatural, presence founders of religions or famous members of the clergy, saints, with special authority and charisma, presence of revered worship the icons or sculptures.

Outlined the basic concepts that define the confessional specificity of pilgrimage Catholic Church: sanctuary, cavalry, Canonical Coronation, indulgence, *ad limina apostolorum*. It is proved that in the Middle Ages in Western Europe the pilgrimage was perceived in the context of dualistic perception of the world with its doubling in earthly and otherworldly being, in the Christian model of “wandering life” (“*peregrine vita*”) as an imitation of Jesus Christ. Determined that in the Catholic cult occupy a special place a sanctuaries as a canonical place for gatherings believers and worships, receive spiritual indulgences.

Key words: Catholic pilgrimage, sanctuary, cavalry, Canonical Coronation, indulgence, Catholicism, the Bible.

